

Radomil Hradil

Novalis: probuzení k životu v duchu

Novalis, vlastním jménem Friedrich von Hardenberg, se narodil v květnu 1772 v Saském kurfiřtství a jako Rafael odešel i on ze života mlád, ve věku nedožitých devětadvaceti let (přelom čtvrtého a pátého sedmiletí), v březnu 1801. Jeho podoba - tak jako podoba Raffaelova - je fascinující, jak můžeme vidět na jediné dochované podobizně dospělého Novalise vytvořené za jeho života, kolem roku 1799; jejím autorem je patrně malíř Franz Gareis (1775-1803). Teprve po roce 1971 byl značně poškozený obraz restaurován a podroben kunsthistorickému zkoumání a v roce 1992 se stal přístupným veřejnosti. Autor tohoto kunsthistorického průzkumu Ingo Bach píše: »Obraz ukazuje mírně doleva obrácenou útlou postavu. Rysy oválného, směrem dolů se zužujícího obličeje jsou určovány širokým a vysokým čelem, středně hnědýma očima, velkým a podlouhlým nosem a jemně povytaženými ústy. Barva obličeje je velmi světlá; hlavu lemují vlasy uprostřed lehce rozčísnuté pěšinkou, kadeře padají až na ramena. Rysy obličeje odrážejí chytrost, dobrotu a vážnost. Kolem úst pohrává úsměv.«

Je to jakoby tvář dítěte, ovšem věčného dítěte, snad anděla. Dívá se někam do dále, v imaginaci však můžeme zkusit obrátit jeho zrak k sobě, představit si, že se nám podívá do očí. Jaký to je pohled? Je v něm hloubka až závratná; jako by za lehounkým úsměvem byla skryta nekonečnost věků a nesmírná vážnost... Básník Ludwig Tieck po smrti svého přítele Novalise poznamenává, že „obrys a výraz jeho tváře se velmi blížily Janu Evangelistovi, jak se s ním setkáváme na nádherné Dürerově tabuli, uchovávané v Norimberku a Mnichově“.

Jako osmnáctiletý začíná Novalis studovat na univerzitě v Jeně, kde jako učitele záhy poznává Friedricha Schillera, s nímž pak během jeho nemoci navazuje úzké osobní kontakty. Seznamuje se také s Goethem, Herderem, Schellingem, intenzivně studuje Fichta. Jeho

individualita se tu setkává s dalšími významnými duchy lidských dějin; on sám považuje za nejvýznamnější postavy právě Schillera, Goetha a Fichta.

V listopadu 1794 poznává Novalis dvanáctiletou Sofii von Kühn - a je to jedna z nejvýznamnějších chvil jeho života; setkávají se dvě duše, které se měly setkat, jako by však nešlo jen o setkání dvou duší, jež si byly předurčeny, ale jako by Novalisovi osud seslal anděla, jenž ho má vést. V březnu následujícího roku, v den jejích třináctých narozenin, se zasnubují. V listopadu však Sofie těžce onemocní a po třech těžkých operacích nakonec umírá, dva dny po dovršení patnáctého roku života. Novalisova láska získává během Sofiiny nemoci stále více charakter zbožňování - zbožné úcty. V dopise profesoru Woltmannovi, napsaném měsíc po smrti Sofie, Novalis píše, když reaguje na domněnku, že to byla z jeho strany pouhá vášeň: „Zajisté to není vášeň - cítím příliš nepochybně, příliš chladně, příliš celou svou duší, že byla jednou z nejušlechtilejších, nejideálnějších postav, které kdy byly a budou na Zemi. Nejkrásnější lidé jí museli být podobní. Jeden Raffaelův obraz ve ‚Fyziognomice‘ s ní má největší podobnost, jakou jsem ještě tak našel.“

Novalis chce ve svém bolu zpočátku odejít do duchovního světa za milovanou Sofii; 13. května večer však u Sofiina hrobu prožívá její bezprostřední přítomnost, ba víc, prožívá své zmrtvýchvstání, své zasvěcení, podobně jako kdysi Lazar-Jan. Poznává si tenkrát několik slov: „Večer jsem šel za Sofii. Cítil jsem tam nepopsatelnou radost - záblesky nadšení - jako prach jsem odfoukl její hrob - staletí byla jako okamžiky - její blízkost byla citelná.. “ A ve třetí Hymně k počtě noci pak líčí svůj zážitek u mohyly obšírněji:

*tu se z modravých dálek - z dávných výší mé někdejší blaženosti - sneslo jako
chvějivý déšť tušení nového úsvitu - a pojednou se protrhla pouta zrození –
odvěké okovy světla. Ta tam byla nádhera zemských dálek, a s ní můj žal –
všecka má rozbolavělá lítost se pojednou přelila v nový, nezbadatelný svět - to ty
ses mne zmocnilo, nadšení noci, ty, nebem prosvětlená dřímoto - kraj kolem se
hebce pozvedla nad ním, hle, se vznášel můj znovuzrozený duch, vyproštěný z
pout těla. V oblak prachu se změnila mohyla - a jím, tím oblakem, jsem patřil na
zjasněné rysy své milované. V očích jejích spočívala věčnost - uchopil jsem její
ruce, a slzy se slily v blyštivé, nezrušitelné pouto. Tisíciletí odplývala do dálek za
obzorem jako vzdalující se bouře. Na její šíji jsem plakal slzami ohnivě radosti z
nového života.'*

Konečně, i Raffael prožil - snad - něco obdobného, jak dává tušit jeden z jeho sonetů, v němž říká, že šest hodin po západu slunce se před ním vynořilo jiné, to jest půlnoční slunce! A tak jako Pavel našel cestu k Bohu, avšak nesměl se svěřit s tím, co spatřil (tedy zjevení Krista u Damašku), mlčí i on, Raffael, o tom, co prožil, neboť srdce mu obestřelo myšlení závojem lásky.

V srpnu 1798 Novalis přijíždí do Drážďan a poprvé může na vlastní oči spatřit Raffaelovu Sixtinskou madonu; je to pro něj mohutný zážitek, pod jehož bezprostředním dojmem píše právě větu, v této knize již několikrát uváděnou:

Láska je konečný účel světových dějin, amen univerza.

Můžeme se domnívat, že před Raffaelovým obrazem v Novalisovi probleskne vzpomínka na jeho minulý život. A že v něm prosvítala vzpomínka i na ten předminulý, kdy byl Janem, můžeme usuzovat z těchto jeho veršů:

*Je kámen odvalen
a lidstvo z mrtvých vstává –
už patří tobě jen*

a pouta odvrhává.

Vždyť to byl on, kdo jako první, před Petrem, doběhl ke Kristovu hrobu s odvaleným kamenem.

Z této perspektivy také můžeme zcela jinak rozumět dalším jeho veršům. Pátou ze svých Písní duchovních začíná slovy

Jen když jej mám
jen když je můj
jen když mé srdce za hrob až
věrnosti Jeho nezapomene...

a končí:

Předrahé své bratry jichž jsem postrádal
v Jeho učednicích nyní nalézám

Ale tato slova lze jistě chápat širěji než jen jako vyznání druhům z kruhu dvanácti Kristových učedníků. Můžeme je vnímat jako vyznání pouta lásky, jež spojuje všech kdo se vydávají v Kristových stopách, všechny, kdo se hodlají stoupat z intelektuálního vědomí k intuitivnímu z říše temnoty a strachu do říše světla a lásky.

Kapitola z knihy: Nové lidstvo v nás – Průvodce na cestě k intuici